

Az 1913-as erdélyi római katolikus egyházmegyei zsinat formai szabályossága. Összehasonlító elemzés a 19. századi előzmények alapján^{1*}

Tamási Zsolt

Az erdélyi római katolikus újkori egyházmegyei zsinati vagy zsinati jellegű munkálatok esetében azt látjuk, hogy a többszöri 19. századi próbálkozások ellenére egyházjogilag egyértelműen érvényes egyházmegyei zsinat csak 1913-ban volt. Az 1913-as egyházmegyei zsinati munkálatokat gróf Mailáth Gusztáv Károly püspöksége első felének legjelentősebb eredményének tekinthetjük.² Az 1913-as egyházmegyei zsinati munkálatok előtt, közel egy évszázadig az 1822-es egyházmegyei Statuta határozatai kerültek részben hasznosításra. Igaz ugyan, hogy 1848-ban az egyházmegyei zsinat a megváltozott helyzetben megpróbált megfelelni a kihívásoknak. Ekkor egy újabb Statuta szerkesztése viszont elmaradt. Ennek a zsinatnak a határozatai a megtorlás fényében háttérbe szorítva nem fejthettek ki hosszú távú hatást. 1869-ben a papi, konzultatív gyűlésen a megyéspüspök aktuális kérdéskörök mentén röviden tárgyalt a papságával, viszont az érdemi, hatályba is lépő rendelkezések formája a zsinattól, papi gyűlésektől független püspöki körlevelekben azonosítható be. Ezek a püspöki körlevelek együtt az 1822-es Statuta revideált határozataival képezték az alapját az 1913-as egyházmegyei zsinati munkálatoknak. Az 1913-as zsinati határozatok utóéletével kapcsolatosan kiemelt jelentőségű, hogy az 1913-as egyházmegyei zsinatot csak 2000-ben követte újabb hasonló munkálat, így újra csak, szinte egy évszázadig, Erdélyben a püspöki rendeletek pótolhatták a zsinati határozatokat. Ez is jelzi az 1913-as egyházmegyei zsinat jelentőségét, amely gyakorlatilag összegezve a 19. századi törekvéseket, meghatározó maradt a 20. század során. Jelen tanulmányban azt igyekszünk körvonalazni, hogy a formai szabályosság terén miért kiemelkedő az 1913-as erdélyi egyházmegyei zsinat, amelynek határozatai éppen ezért maradéktalanul érvénybe is léphettek.

Az 1913. évi egyházmegyei zsinat esetében minden fenttartás nélkül állítható az egyházjogi szabályosság, egyértelmű ennek teljes megléte. A zsinat előkészítésében kulcsfontosságú szerepe volt Forster János szentszéki tanácsosnak, aki behatóan foglalkozott az egyházmegyei zsinat szervezésével formai és tartalmi szempontból is. Ennek egyik mérhető eredménye az előkészületek során az 1848-

---

¹ * A kutatás a Magyar Tudományos Akadémia Domus Hungarica 3748/10/2020 HTMT szerződés számú ösztöndíjával valósult meg.

² MARTON JÓZSEF: Az erdélyi egyházmegye a 20. század kezdetén. In. *Keresztény Szó*, 2008, XIX/6. 1-3.

as egyházmegyei zsinatról írt kötete.³ Ebben egyértelműen kritizált minden formai hibát, ami 1848-ban előfordult, viszont a tendenciózus hozzáállását magyarázza, hogy 1913-ban egy minden szempontból hatályos egyházmegyei zsinati munkálatot igyekezett a maga részéről előkészíteni.⁴ Ugyanakkor fontosnak tekinthető, hogy párhuzamosan az 1822-es egyházmegyei zsinatot jogerősnek ítélte meg,⁵ s mivel mindkét egyházmegyei zsinatot nagyon alaposan tanulmányozta, nagyon jól ismerte a 19. században folyamatosan visszatérő kérdéseket, tematikákat, az azokkal kapcsolatos javaslatokat, körleveleket. Az 1913-as egyházmegyei zsinat hosszas előkészítésekor a 19. századi munkálatok tanulságai alapján igyekezett kiküszöbölni minden olyan akadályt, amely a régóta várt egyházmegyei zsinat hatályosságát veszélyeztette volna.

Az 1913-as egyházmegyei zsinat szervezésekor a résztvevők számára pontosították a legfontosabb egyházbiztosági szabályozásokat:⁶ az egyházmegyei zsinat az egyházmegye papságának a gyűlése, amelyet a püspök az egyházbiztoság alapján hív össze, hogy a hatáskörébe tartozó dolgokról tanácskozzon. A résztvevők többségéhez a püspök csak a zsinati vizsgálók és a parochi consultores kinevezésében kell hogy alkalmazkodjon, a többség akarataról titkos szavazásból értesül a püspök. A kihirdetendő határozatokhoz már nem szükséges a zsinaton résztvevők hozzájárulása. A zsinat hatásköre nem lépheti túl a püspök hatáskörét. A zsinaton megjelenni kötelesek: székeskáptalan valóságos és címzetes kanonokai, esperesi kerületek jegyzői és tanfelügyelői, lelkeszkedő papság képviselői, a Gyulafehérváron működő papság teljes létszámban, a püspöki főgimnáziumok hittanárai és igazgatói (feltéve, ha felszentelt papok, ha az igazgató nem pap, akkor a gimnázium legidősebb paptanára van jelen), a püspöki kinevezés alapján plébániákon lelkeszkedő vagy plébánosi szerepet ellátó szerzetesek. A felsoroltak kötelesek jelen lenni, ha nem tudnának elmenni, június 7-ig ezt jelezniük kell írásban. Senki sem küldhet maga helyett megbízottat. A felsoroltakon kívül bármely felszentelt egyházmegyei pap még jelen lehet, de szintén június 7-ig írásban kell, hogy ezt bejelentse.

Az utasításokban azt is megfogalmazzák, hogy mindenki hozzon karinget és bírói címet, amit a nyilvános gyűléseken viselni kell. A

³ FORSTER JÁNOS: A püspökmegyei zsinat. Gyulafehérvár 1907.

⁴ Az 1848-as munkálatokat bíráló megközelítése ugyanakkor hozzájárult ahhoz, hogy az 1848-as munkálatok jogi érvényességét a szakirodalom megkérdőjelezze.

⁵ FORSTER, 1907. 10.

⁶ *Utasítások a Gyulafehérvári 1913. Július 7-10. tartandó egyházmegyei zsinaton résztvevők számára.* Nyomtatvány. Gyulafehérvár, püspöki nyomda, 1913.

dignitáriusok teljes egyházi díszben kötelesek megjelenni. A székes-egyházban tartó restaurálás miatt kevés oltár áll rendelkezésre, ezért csak azok misézhetnek, akiket erre különös ok kényszerít. Mindenki más csak közös szentáldozásban részesül. Mivel több szentbeszéd is lesz, a zsinaton résztvevők egyben eleget tesznek az évi lelkigyakorlati követelménynek.

A 19. századi előzmények esetében tetten érhető ezeknek a szabályoknak a nem maradéktalan teljesülése. Ezért is a formai szabályosság szempontjából értékelve szükséges előbb a 19. századi egyházmegyei zsinati és papi gyűlési munkálatokat elemezni. Úgy 1822-ben, mint 1848-ban egy-egy nemzeti zsinat előmunkálataihoz kapcsolódóan két viharos egyházmegyei zsinat megszervezésére került sor, amelyeket később több vád is ért. Csak az 1869-es papi gyűlés az, amelyet ilyen megbélyegzés nem illetett. A szakirodalom az 1822-es Statutát⁷ ismeri a legjobban, egyrészt Hermann Egyed feldolgozása,⁸ illetve a Magyar Katolikus Lexikon szócikke miatt is.⁹ Az 1848-as egyházmegyei zsinat első és alapos kritikáját Forster János közölte 1907-ben,¹⁰ a teljes jegyzőkönyvét Sávai János jelentette meg,¹¹ a tanulmány során a saját kutatási eredményeimet¹² felhasználva tárgyalom ennek helyzetét. Az 1869-es papi gyűlés hangsúlyosan ugyan nem jelenik meg a szakirodalomban, de Fogarasy Mihály megyéspüspök életrajzát megíró Éltes Károly kéziratának sajtó alá rendezésekor Marton József megjelentette magát a jegyzőkönyvet, néhány körlevéllel együtt.¹³

⁷ Gyulafehérvári Érseki és Főkáptalani Levéltár (továbbiakban GyÉFKL), Fond: Egyházmegyei Zsinatok (továbbiakban Ezs) – *Statuta Alma Diocesis Transilvanicae Anno 1822. die 17-ma Aprilis in Synodo Diocesana publicata, et Concordibus votis approbata*, Claudiopoli, Typ. Lycei Regii. (továbbiakban: Statuta)

⁸ HERMANN EGYED: Az 1822-i erdélyi egyházmegyei zsinat. Különlenyomat a bécsi gróf Klebenschberg Kuno Magyar Történetkutató Intézet ötödik Évkönyvéből. Bp. 1936.

⁹ Itt az erdélyi egyházmegyei zsinat címszó alatt ez az egyetlen egyházmegyei zsinat kerül csak bemutatásra. Szerzője, Marton József úgy egyházmegye-történet kézikönyveiben, mint szaktanulmányjaiban többször is kitér a Statuta és kora ismertetésére. Például MARTON JÓZSEF: Egyháztörténeti adalékok a gyulafehérvári egyházmegye történetéhez. In: *Magyar Egyháztörténeti Vázlatok* 21. évf. (2009) 1-4. 167-180.

¹⁰ FORSTER, 1907.

¹¹ SÁVAI JÁNOS: Zsinat és forradalom. *Erdély, 1848/49*. Szeged 1999.

¹² Bizottsági jegyzőkönyvek, esperesi előkészítő jegyzőkönyvek, a javaslatok megfogalmazásában mérhető hatása a magyarországi püspöki karnak, a hivatalos és nem hivatalos alsópapsági kommunikációnak.

¹³ Marton József, Fogarasy Mihály erdélyi püspök élete és munkássága.

Az 1822-es egyházmegyei zsinatra a keretet a pozsonyi nemzeti zsinat terve jelentette. Rudnay Sándor hercegprímás szükségét látta egy átfogó belső reformnak, aminek kezdeményezésére 1819-ben történt esztergomi érseki kinevezése után lett lehetősége. A jozefinista papnevelés éreztette hatását, a lelkipásztorkodó papság fegyelme egyre több kívánnivalót hagyott maga után. Az általános egyházi állapotok romlása közepette hirdette meg a nemzeti zsinatot 1822-re Pozsonyba.¹⁴ A katolikus egyház államegyház jellege miatt a javasolt tárgyalási pontokba a király beleszólhatott, gyakorlatilag meghatározva a zsinati tematikát.¹⁵

1848-ban a pozsonyi törvénykezés egyházat érintő pontjai és a forradalmi hangulat tették szükségessé a nemzeti zsinat tervét. Mivel az 1848:20 tc. megszüntette a katolikus egyház államvallási jellegét, s ugyanakkor nem sikerült garanciákat szerezni a korábban gyakorlatban levő állami beavatkozás ellen, az egyházi önvédelmi törekvés volt az, ami elsősorban befolyásolta a megszövegezett zsinati tematikát. A magyar püspöki kar által kidolgozott javaslat-csomag öt csoportban mintegy 25 tárgyalási pontot tartalmazott,¹⁶ ezekben megtalálhatóak azok a reformpontok is, amelyeket részben az 1822-es pozsonyi zsinat tematikája is tartalmazott.

Az 1867-es kiegyezés sok szempontból az 1848-as változásokhoz hasonló helyzetet teremtett: Erdély és Magyarország uniójával a jogharmonizáció mellett jelentkezett az egyház és állam szétválasztásában a belső autonómia megoldásának problematikája. Hasonlóan, több korábbi, 1848-as tervezet kerül előtérbe. Fogarasy Mihály püspök ezek közül a sajtóapostolkodásra,¹⁷ az egyesületeket és a népnevelés témákban általa már 1848-ban megfogalmazott javaslatok kivitelezésére látott ekkor lehetőséget. Az 1869-es papi gyűlés véleményfelmérő szerepén túl a korszak nagy változásaira is próbált megoldást találni.¹⁸ A tanácskozás jellege miatt az igazi változásokat nem

---

Gyulafehérvár 2005.

¹⁴ HERMANN, 1936. 5.; Az 1822. évi magyar nemzeti zsinat története. Összeáll., bev. és jegyz. Fejérdy András. A zsinati dekrétumokat ford. Rihmer Zoltán. MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet, Budapest, 2018. [Magyar Történelmi Emlékek. Okmánytárak. Egyháztörténeti Források, 15.] 654.

¹⁵ SZÁNTÓ KONRÁD: A katolikus egyház története II, Bp. 1988, 400.

¹⁶ GyÉFKL, Fond: Püspöki Iratok (továbbiakban PI) – 994/1848. – Pest, 1848. július 20.: Hám János levele Kovács Miklós erdélyi püspökhöz a zsinati pontokról.

¹⁷ Fogarasy Mihály címzetes püspök, a jó és olcsó könyvkiadó társulat ideiglenes elnökének tudósítása. - *Religio és Nevelés*, 1848. május 4. V. 35. 285.

¹⁸ Nem véletlen, hogy a gyűlés egybehívása a pápai tévedhetetlenség vitatott egyetemes zsinati dogmatizációja idejében, az erdélyi Státus újraelakulása

a gyűlés határozatai, hanem az azokkal kapcsolatos (tanácskozást megelőző és az azt követő) püspöki körlevelek jelentik mind a három kiemelt tárgyalási témakörben: egyház és klérus, visszaélések, iskola.

A formai kérdések esetében azt látjuk, hogy az 1822-es, 1848-as nemzeti zsinatra való készület azonos forgatókönyvet tartalmazott: a nemzeti zsinatra kijelölt tárgyalási pontokat a megyéspüspököknek megküldik, kérve, hogy azok kapcsán az egyházmegye véleményét megfogalmazzák, s a nemzeti zsinatot előkészítő öt bizottságnak betérjesszék.¹⁹ Ezek a bizottságok voltak hivatottak arra, hogy a tárgyalat kérdéskörökről összegezve az egyházmegyeik véleményét, előzetesen megfogalmazzák a nemzeti zsinat határozatainak a szövegeit. Úgy Szepeszy Ignác 1822-ben, mint Csíktusnádi Kovács Miklós 1848-ban az esperes-kerületek koronagyűlésein megfogalmazott javaslatokat összegezi az egyházmegyei zsinat keretében. Jelentős különbség, hogy a megszóvegezett jegyzőkönyvet Szepeszy kész egyházmegyei törvénykönyvként kezeli, a nemzeti zsinat figyelmen kívül hagyásával,²⁰ miközben Kovács püspök a jegyzőkönyvet betérjeszti a nemzeti zsinatot előkészítő bizottságnak.²¹ Ennek ellenére mindkét esetben formai hibát jeleznek az eljárás kapcsán. Szepeszy 1822-es Statutája esetében ez teljesen nyilvánvaló,²² az 1848-as jegyzőkönyv esetében viszont nem ennyire egyértelmű. A kalocsai érsek, Nádasdy Ferenc, amikor megkapta Kovács Miklós erdélyi püspöktől az egyházmegyei zsinaton megfogalmazott jegyzőkönyvet, azonnal tisztázni szeretné, hogy „a.) valóságos megyei zsinatot tartott-e, minthogy a jegyzőkönyvben a zsinat, gyűlés és tanácskozmány kitételek vegyest használnak (...) b.) Szótöbbség, azaz szózatolás által történtek e a határozatok vagy sem? – mert ha igen (mit az első ülés 4-ik pontjából ki nem vehetni) akkor a püspökök isteni jogon nyugvó kormányhatósága aképp lenne mellőzve, hogy egyszersmind a kath. egyháznak a magyar országi püspökök által f. évi Június 4-én kelt körlevelükben is kimondott elvei 6-ik Pius pápa a pistoi zsinatra vonatkozó „Auctorem fidei” 1794-ik évi Augustus 25-én kelt bullájának²³ ide szolgáló kárhóztató

---

körüli jogi viták (világiak-klerikusok hatásköri vita 1868-tól) keretében, az egyházi iskolák szervezését behatároló 1868:38 tc. alkalmazási módszertának kidolgozásával egybeesően történt.

¹⁹ HERMANN, 1936. 5.; GyÉFKL PI. – 389.d. 3.cs. 994/1848. – Pest, 1848. július 20.: *Hám János levele Kovács Miklós erdélyi püspökhöz a zsinati pontokról.*

²⁰ HERMANN, 1936. 7.

²¹ GyÉFKL EZS 1085/1848. – Kovács Miklós püspök átírata az egri érsekhez, a veszprémi, pécsi, besztercebányai, kassai püspökökhöz, ill. Nádasdy Ferenc kalocsai érsekhez. Kolozsvár 1848. szeptember 6.

²² HERMANN i.m. 19-21.

²³ VI. Piusz, „Auctorem fidei” bulla, In. DS 2626.

*ítéletével*²⁴ *egyetem elvetetett volna*”.²⁵ 1848 másik sajátossága, hogy az egyházmegyei zsinatot megelőző vegyes Státus-gyűlésen²⁶ az ott tárgyalható kérdésekről a papság szavazatilag igyekezett határozni.²⁷ A két fórumon jelenlevő klerikusok ugyanazok, a szavazásra a Szepesy által jegyzett zsinati demokratikus lehetőséget²⁸ legalább ott érvényesítették. Megpróbálták a zsinaton is,²⁹ de Kovács Miklós püspök kitérő válaszában a Trienti zsinat törvénykezésének alkalmazására utalva jelzi, hogy annak előírása szerinti egyházmegyei zsinat vette kezdetét. Az 1869-es papi gyűlés formai megítélése már nem is okoz problémát, jogi hiányosság vagy szabálytalanság esete nem áll fenn ebben az esetben.

Egyházzjogi szempontból az 1822-es és az 1848-as munkálatoknak a jogszerűségét problémássá teszi, hogy az egyházmegyei zsinat, ha nem önállóan, az egyházmegye szükségletei miatt került összehívásra, hanem a nemzeti zsinat szervezésének keretében, akkor időben a nemzeti zsinatot kellett volna követnie, nem azt megelőznie. A hatályos egyházzjogi szabályozás ugyanis egyértelműen pontosítja, hogy „*megyei zsinat (synodus diocesana)* az, melyen a püspök,³⁰ a megyebeli papsággal a megyét illető fegyelmi és főleg lelkipásztori ügyekre nézve tanácskozik.”³¹ A megyei zsinatot a megyés püspök hívja egybe, a „világi hatalom beleegyezésének kikérése nélkül”,

²⁴ Az egyházmegyei zsinaton jelenlevő papságnak döntési joga nincs.

²⁵ GyÉFKL PI – 389.d. 3.cs. 1357/1848. – *Nádasdy Ferencz kalocsai érsek levele Kovács Miklós erdélyi püspökhöz*. Kalocsa, 1848. Szent Mihály hó 25.

²⁶ Ennek jegyzőkönyvét ld.: VESZELY KÁROLY: *Az erdélyi róm[ai] kath[olikus] püspöki megye autonómiája, vagyis az 1711-től 1892-ig tartott erdélyi római katolikus Statusgyűlések nevezetesebb tárgyalásainak, határozatainak, felterjesztéseinek és más ezekre vonatkozó okmányoknak gyűjteménye (Az „Erdélyi egyháztörténeti adatok” – II. kötete)*, Gyulafehérvár 1893. 122–146.

²⁷ Ezt a Státus belső szabályzata lehetővé tette. - Marton József: *Az erdélyi (gyulafehérvári) egyházmegye története*, Gyulafehérvár, 1994, 75.

²⁸ Statuta 184-185. Pars II. Sectio XX. § 4., Hermann i.m. 14.

²⁹ A zsinati munkálatok első napján, 1848. szeptember 1-én az egyik résztvevő feltette a kérdést: „*vajon ezen gyűlés csak egyszerűen tanácskozmányi gyűlés leend, vagy pedig olyan, mely szótöbbséggel érvényes határozatokat hozhat? Mely kérdésnek megvitatása után elnöklő püspök úr ezen zsinatot oly erejűnek nyilvánítja, minőnek azt a Trienti zsinati köz-zsinat határozza?*” - GyÉFKL EZs, d. I. 1/e. 1085/1848. *Az erdélyi egyházmegyei zsinat jegyzőkönyve*. Első ülés, 4. pont.

³⁰ Vagy ennek különös megbízása folytán közhelyettese, széküresedés esetén pedig a káptalani helyettes.

³¹ SZEREDY JÓZSEF: *Egyházzjog*. Különös tekintettel a Magyar Szent Korona területének egyházi viszonyaira, valamint a keleti és protestáns egyházakra. I., Pécs, 1883³. 258. § 653-659.

kitűzve annak időpontját, helyszínét. Az egyházmegyei zsinat rendszeren három napig tart.³² „A zsinaton egyedül a püspök törvényhozó és bíró, az összes papság csak véleményező és tanácsadó, nem pedig határozó szavazattal bír.”³³ A megyei zsinat feladata: „a megyei zsinatot megelőző tartományi zsinat végzéseit, a római pápa rendeleteit, a római congregatiók határozatait kihirdetni és foganatosítani; a megye szükségleteihez képest új törvényeket hozni, a régi a jelen körülményekre nem alkalmazható törvényeket módosítani vagy végképp megszüntetni, a talán még ki nem hirdetett vagy feledékenységbe ment törvényeket, ha hasznos és szükségesnek látszik, kihirdetni, vagy felújítani; a megye állapotát, szükségleteit feltüntetni,³⁴ szóval tárgyalni: a megye javát illető mindazon kérdéseket és ügyeket, melyeket, amennyiben a megyei zsinatok körén túl nem terjeszkednek, a főpásztor akár önszántából, akár papjainak javaslatára tanácskozás alá kíván bocsátani.” „A zsinat határozatait rendszerint csak a püspök írja alá, de aláírhatják mások is. A zsinat végzéseire nézve az apostoli szent szék megerősítése nem szükséges; azért azokat a püspök a neki helyesnek látszó módon azonnal kihirdetheti; kihirdetésük után az egész megye területére kötelező erővel bírnak. A zsinat végzéseit a püspök értelmezi, neki van joga azoktól szükség esetén felmenteni is; ő örködik a felett is, hogy azok a papság és hívek részéről pontosan teljesítenek.”³⁵ Mivel úgy 1822-ben, mint 1848-ban a nemzeti zsinat előtt került sor egyházmegyei zsinatra, az egyházi szabályozások alapján csak akkor tekinthető mindkét egyházmegyei zsinat jogerősnek, ha a nemzeti zsinati törekvésektől függetlenül, az

³² De a püspök belátása szerint ezen időt megrövidítheti, vagy ha a körülmények úgy kívánják, meg is hosszabbíthatja.

³³ A püspök ennél fogva nem köteles a többség véleményét követni, maga saját nevében hozza és hirdeti ki a határozatokat. Azért ámbár a püspök a zsinaton egybegyűlt papsághoz a határozatok felolvasása után ezen szavakat intézi: placet-ne vobis? Mire a papság placettel szokott felelni, e felelet nem úgy tekintendő, mint a zsinat részéről hozzájárulás vagy megerősítés; hanem ez által az Isten, püspök és társak előtt ünnepélyesen megígérik, hogy ezen határozatokat pontosan megtartandják. – SZEREDY, 1883. 258. § 653-659.

³⁴ Illetve még: az ifjúság vallás-erkölcsi neveléséről, hittani tankönyvekről, továbbá a hittanítási és fegyelemfenntartási célszerű módokról, azután a hívek között elterjedt különféle vallási visszaélések, ferdeszokások és kicsapongások megszüntetéséről gondoskodni: ájtatos társulatokat létesíteni, terjeszteni s kellően szabályozni; a misedíjakat megszabni; az ájtatos alapítványokat, ha a szükség és körülmények úgy kívánják, megváltoztatni (Conc. Trid. Sess. XXV. c. 4. de ref.); bizonyos eseteket a gyóntatószékben a püspöknek fenntartani; Hitbéli vagy vitás ügyek nem tartoznak körébe, valamint bármely bíráskodás sem; ez egyedül a püspök teendői közé tartozik.

³⁵ SZEREDY, 1883. 653–659.

egyházmegye belső szükségleteire választ adó fórumnak tekintjük azokat. Ebben az esetben ugyanis mindkét esetben érvényesült, hogy a megyéspüspök által egybehívott zsinat az egyházmegye fegyelmi és lelkipásztori kérdéseiről tárgyalt; az egyházmegye igényeihez képest új törvényeket fogalmazott meg, másokat megszüntetve vagy felújítva. Az egyházmegye állapotának felmérésére sor került. A határozatok kihirdetésének jogával mindkét megyéspüspök a maga módján élt, s a kánonjogot ebben az esetben nem sértette az sem, hogy az előzetes szentszéki jóváhagyás kérésének elmaradása nyilvánvaló az 1822-es Statuta esetében. Ebből a szempontból értékelve a megyéspüspök papjaival akár zsinati, akár csak papi gyűlési fórumon tárgyalva, tájékozódva az egyházmegye helyzetéről, a szükséges intézkedéseket meghozhatta. Ennek formája lehet akár egy belső törvénykönyv (pl. a Statuta), vagy akár körlevelekben közölt utasítás, vagy kazuisztikus intézkedés egy-egy kérdés megoldására, ha ezt a püspök, mint az egyházmegye egyedüli törvényhozója, teszi meg.

Más szempontból viszont nem elhanyagolható, hogy a püspök, mint egyedüli törvényhozó, nem emelhet törvényerőre olyan intézkedést, ami meghaladja hatáskörét, vagy ami ellentétes az egyetemes egyházi szabályozással. Ha a tárgyalt kérdéseket sorra elemezzük, akkor láthatjuk, hogy míg 1869-ben nem, 1848-ban csak vitathatóan, addig 1822-ben egyértelműen találunk egyházjogilag érvénytelen szövegrészeket a jegyzőkönyvekben. Mégis az 1822-es egyházmegyei zsinattól, mindenféle egyházjogi hiányossága ellenére, a szakirodalom sose vitatta el az *egyházmegyei zsinat* jelzöt,³⁶ miközben az 1848-as egyházmegyei zsinat ugyanúgy a *papi gyűlés* megnevezéssel³⁷ rögzült, ahogyan az 1869-es gyűlést is nevezzük.

³⁶ Sőt Forster János, amikor összehasonlítja az 1848-as egyházmegyei zsinattal, meg is jegyzi: „A Szepesi püspök 1822. évi zsinata rendesen elő volt készítve, a törvényes formák között folyt le s eredménye gyanánt megszületett az egyházmegyei Statuta. Ezen meglátszik még a jozefinizmus hatása, bár épen ezen hatás eltüntetése lett volna a tulajdonképpeni célja; továbbá megnyilvánul benne egyházi dologban az a szellem, amely az állam igazgatásában lábra kapott a bécsi kongresszus után s kegyetlenül boldogította az alattvalókat az 1825. évi országgyűlésig. Mert ez a *Statutum* a püspök, káptalan, papság és hívők kötelességeit oly aggságos atyai gondossággal és oly mérvben szabja meg, hogyha azt szóról-szóra át lehetne vinni az életbe, már itt ezen a világon minden teremtet lélek megkeserülné a jövődő mennyei üdvösséget. Egyházas szelleme lényegtelen dolgoktól eltekintve kifogástalan, de majdnem minden dolgot sive per excessum, sive per defectum dönt el s jóformán egyet sem azon legfőbb lelkipásztori regula szerint: *jugum meum sauve est et onus meum leve*.” Ezért tekintí az 1822-es zsinatot túlságosan vaskalaposnak. – FORSTER i.m. 10-11.

³⁷ A 20. század elején az egyházmegyei zsinati jelzöt még nem vitatták el.

Az 1913-as egyházmegyei zsinatot Mailáth püspök 158/1913. számú körlevelében 1913. július 7-re hívta össze, szabályszerűen a gyulafehérvári székesegyházba, amelyen 153 zsinati atya vett részt.³⁸ Az egyházmegyei zsinat ugyan egynapos zsinat volt,³⁹ viszont minden szempontból hosszas előkészületek előzték meg. Majláth püspök 1907. december 6-án küldte meg első értesítését, hogy egyházmegyei zsinatot készül összehívni. A javaslatokat minden plébánostól kérte leírni, s ezt az esperesi hivatalnak elküldeni. A tavaszi koronagyűlésen kerültek megbeszélésre a javaslatok, ahonnan a zsinatot előkészítő bizottsághoz kellett azokat felterjeszteni. A készülődés azonnal elkezdődött, maga a megyéspüspök is folyamatosan jelezte az új, aktuálisra váló témákat. Például 1908-ban a 150. számú körlevelében az egyházmegyei zsinat tervével kapcsolatban kérte az esperesi koronagyűléseken tárgyalni az esperes-kerületek beosztásának kérdését is. A változtatást a közlekedési viszonyok átalakulása s az arányosabb

---

Hivatalos egyházmegyei zsinatnak tekinti például Rass Károly (1872-1962) 1925-ben megjelent tanulmányában (Rass Károly: *Az 1848-iki átalakulás*, In. *Az erdélyi katholicizmus múltja és jelene*, Dicsőszentmárton 1925. 218.). Ugyanakkor a zsinati munkákat nagyon keményen ostromozó Forster János szentszéki tanácsos is 1907-ben megjelent munkájában (Forster i.m.) is, több alkalommal pontosítva az egyházjogi kifogásait, magát a jelzöt nem vitatja. Igaz, megjegyzi: „nevezzük mi is *zsinatnak*, mert hiszen Kovács Miklós a saját kijelentése szerint annak szánta, jóllehet minden egyéb lehetett, csak törvényes alakban megtartott püspökmegyei zsinat nem volt.” Az egyházmegyei zsinat tér vissza az egyházi archontológiában is (Jakubinyi György, *Romániai katolikus, erdélyi protestáns és izraelita vallási archontológia*. Gyulafehérvár 2004.² 31). A papi gyűlésként való értelmezésre adott lehetőséget a félreértelmezhető meghívó szövege, amelyben a megyéspüspök 1848. július 18-án kelt, vegyes Státus-gyűlést és egyházmegyei zsinatot meghirdető körlevelében a 25 pontos zsinati tematika megvitatására egybehívja 1848. augusztus 27-re a Státus tagjait, záró rendelkezésként jelezve, hogy „*azután külön papi gyűlésben a zsinati pontok fognak tanácskozás alá vétetni.*” (GyÉFKL PI. – 945/1848. – Kolozsvár, 1848. július 18.: *Kovács Miklós püspök körlevele.*). Az egyházmegye történetét bemutató összegzésekbe már a papi gyűlés megnevezés került.

³⁸ A Közművelődésben megjelent tudósítás 158 zsinati atya nevét sorolja fel. *Egyházmegyei zsinat*. In: Közművelődés. Politikai, társadalmi és szépirodalmi katolikus hetilap, Gyulafehérvár, XXXVI évf. 28. szám, 1913. július 12. 7-9.

³⁹ A kánonjogi szabályozás az egyházmegyei zsinat esetében a három napos munkálatot írta elő. A tényleges zsinati ülések egy nap alatt kerültek sorra, de a liturgikus szertartásokkal együtt a formai szabály betartására került, hiszen valójában 3 napot tartott az egyházmegyei zsinat: július 7-én kezdődött, július 9-én ért véget.

beosztás miatt is szükségesnek látta. Ugyancsak ebben a körlevelében jelezte, hogy a zsinat egyik fontos tematikája a főesperesek ügykörére vonatkozó rendeletek módosítása is lenne, ugyanis az erre vonatkozó 1822-es rendeletek jelentősen elavultak. A tíz előkészítő bizottság által összegzett javaslatok témaköre egy olyan gazdag programot tartalmazott, amely felölelt minden kérdést, ami akkor az erdélyi egyházmegeye életét érintette.⁴⁰ A tematikát tekintve jól érezhető a jelenléte a 19. századi kulcsproblémáknak (szemináriumok, plébánosok és káplánok, főesperesek, hitoktatás és prédikációk, istentiszteletek rendje, társulatok és sajtó), kiegészülve a részben új, de az iskola-kérdéssel szoros kapcsolatban álló kántortanítók helyzetének a rendezésével. Új tematikaként a szentségek és a sekrestyések kérdéskör azonosítható csak be.

A hosszas előkészületek után előkészített határozatok egyházmegeyei zsinati elfogadása már csak formai részletet jelenthetett. Amint a szabályozásban olvashatjuk,⁴¹ „a zsinaton kihirdetendő határozatokat tervezetben minden esperesi kerületnek megküldöttük, hogy a lelkeskedő papság a tavaszi koronagyűlés alkalmával tárgyalhassa és megtehesse reájuk észrevételeit. Legkésőbb két héttel e gyűlések után a főesperesek betérjesztik a gyűléseken felmerült kérdéseket és észrevételeket. Ezek alapján a kihirdetendő dekrétumokat újabb tárgyalás alá vesszük. Magán a zsinaton a papság csak a Procuratores cleri által terjeszthet elő panaszokat és jogos kívánságokat. A procuratores cleri bizottsághoz pedig aláírásokkal ellátott beadványokkal kell fordulni.”

Az 1913-as egyházmegeyei zsinaton résztvevők számára részletes utasításokat tartalmazó nyomtatványt is kiadtak,⁴² ahol az általános megjegyzések mellett a pontos napirendről is értesülhettek. Az utasítás rögzítette, hogy az egyházmegeyei zsinaton háromféle gyűlésre kerül sor: „a) *Sessiones publicae* (3): istentiszteleti ténykedésekkel és szertartásokkal összekötött teljes gyűlések az összes zsinati tagok részvételével. E gyűlések délelőttökként lesznek a Pontificale Romanum-ban foglalt előírások szerint. E gyűléseken publikálatnak a zsinati határozatok; b) a *Congregationes generales* (2): teljes délutáni gyűlések az összes tagok részvételével.

⁴⁰ MARTON JÓZSEF: Az erdélyi egyházmegeye a 20. század kezdetén. *Keresztény Szó*, 2008, XIX/6. 1-3.

⁴¹ GyÉFKL EZS – *Acta et Decreta Synodi Diocesanae Transilvaniensis diebus 7-10 mensis Julii anni MCMXIII. in Gyulafehérvár (Albae-Juliae) habitae*, Gyulafehérvár 1913. 6

⁴² *Utasítások a Gyulafehérvári 1913. Július 7-10. tartandó egyházmegeyei zsinaton résztvevők számára*. Nyomtatvány. Gyulafehérvár, Püspöki Nyomda, 1913.

lével, mely alkalommal különböző ügyek kerülnek tárgyalás alá (zsinati határozatok felolvasása, választások, a papság kívánságai és panaszának előadása a procuratores cleri által stb.); c) Congregationes particulares: a főpásztortól kinevezendő két bizottságnak külön gyűlései, melyeken a beérkezett észrevételeket veszik tárgyalás alá, véglegesen megszövegezik a zsinati határozatokat. E gyűlésekről külön jegyzőkönyvet kell vezetni. A tanácskozások eredményéről a bizottsági elnökök tesznek jelentést a főpásztornak.” Az utasítás záró része jelezte az alapvető egyházzjogi szabályt: „a zsinati határozatok azonnal érvénybe lépnek, mihelyt a püspök által kihirdetettek.”

Az alapos előkészítése az 1913-as zsinatnak Forster János előkészítő munkálata, amely során a korábbi században is azonos egyházzjogi szabályok kapcsán megvizsgálta, hogy 1822-ben és 1848-ban miért léphettek fel szabálytalansági problémák, elvezettek ahhoz az eredményhez, ami az erdélyi egyházmegye évszázados szüksége volt: 1913-ban jogerős Statuta került kiadásra, s volt ezt követően érvényben szinte egy teljes újabb évszázadig.